

DOI: 10.32347/2786-7269.2022.2.3-22

УДК 711+167.7

д-р. техн. наук, професор **Габрель М.М.**,
mykola.m.habrel@lpnu.ua; ORCID: 0000-0002-2514-9165, НУ
«Львівська політехніка»,
канд. техн. наук, доцент **Габрель М.М.**,
mykhailo.habrel@ukd.edu.ua; ORCID: 0000-0002-9822-6424,
Університет Короля Данила, м. Івано-Франківськ

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД В МОДЕЛЮВАННІ ПРОСТОРОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Осмислено феномен інституційності в просторовій організації і розвитку суспільних систем, розглянуто явища глобалізації, політичні процеси та світові урбаністичні тренди через призму їх прояву на простір України. Охарактеризовано стан і процеси в просторі нашої держави в контексті інституційної теорії та інституційної логіки. Обґрунтовано вимоги й засади моделювання, окреслена модель і концептуальні засади просторової реорганізації й розвитку України. Модель подана як національна ідея, концептуальні положення та макрочарактеристики майбутнього простору держави. Увага акцентується на актуальних проблемах сьогодення – міграції, руйнування, розселення, навколишнє середовище, рецесії, енергетика, безпека.

Ключові слова: цінності; ідея; ідеалістичний методологічний підхід; просторова політика; інституційна логіка; розумна й духовна держава.

Вступ. Національна просторова політика передбачає обґрунтування національної ідеї, розробку моделі та концептуальних положень майбутнього України, її просторової організації й розвитку.

У статті обґрунтовуються вимоги й засади моделювання, запропонована модель і концептуальні засади просторової реорганізації й розвитку України. Вирішуються завдання:

- осмислити явища глобалізації, політичні процеси та урбаністичні світові тренди, проаналізувати їх прояв на простір України і регіонів;
- охарактеризувати й оцінити стан, процеси й тренди в просторі України (ідеологічні, політичні й соціально-гуманітарні) у контексті інституційної логіки;
- обґрунтувати вимоги, засади, методи й процедури моделювання у розвитку просторових систем макрорівня;

- обґрунтувати модель просторової політики майбутнього України як ключову ідею, концептуальні положення, принципи й макрохарактеристики її просторової реорганізації й розвитку.

I. Категоріально-понятійний апарат, методи дослідження та стан дослідженості порушеної проблеми. Уточнимо ключові поняття, важливі для даного дослідження. *Політика* – це способи, методи й засоби досягнення цілей і завдань (класових, державних, суспільних, економічних, на внутрішній та зовнішній арені тощо). *Просторова політика* складається з доктрин (керівні теоретичні чи політичні принципи) і політик: урбаністичної, розселення, житлової; військової, безпекової, соціального захисту; економічної, гуманітарної (освіта, наука, культура); землегосподарювання; продовольчої безпеки як форми господарювання з урахуванням регіональних особливостей; щодо видів критичної інфраструктури; управління, екологічних і питань охорони довкілля. *Цінності* – це фундаментальна філософська категорія, основа ідеології й культури, виступає як ціль життя, визначає моральні й естетичні імперативи, є продуктом суспільної свідомості. *Ідея* – найвища форма пізнання і мислення, що спрямована на пізнання й перетворення об'єкту (головна думка). *Ідеологія* – це організована в систему сукупність ідей у формі моделей, філософських концепцій, програмних документів, переконань, поглядів (політичних, правових, етичних, релігійних, художніх).

Організація – це діяльність, скерована на підвищення коефіцієнту корисності й ефективності системи (більше користі при менших затратах); у найтісніший спосіб пов'язана з взаємодіями (окремі з них можуть бути і шкідливими). *Модель* – спрощене відображення реальності; система матеріальних та ідеальних елементів, що зберігає основні ознаки об'єкта й спроможна його замінювати при дослідженні; відтворює повноту зв'язків і відносин між елементами. *Моделювання* – метод дослідження й проектування об'єктів шляхом відтворення їх характеристик на моделі; форма експерименту, коли досліджується не сам об'єкт, а певна його заміна. *Концепція* – це система поглядів на певне явище, спосіб його розуміння й тлумачення, основна ідея будь-якої теорії чи рішення. *Стратегія* – найважливіша (істотна) частина досягнення генеральної мети (цілі), яка повинна: бути підпорядкованою меті й спрямована на її досягнення.

Методи дослідження. У середовищі фахівців (урбаністів, економ-географів, економістів, інженерів) зберігається ресурсно-директивний підхід та мислення «таблицями й графіками», які побудовані на статистичній інформації. Недостатньо аналізуються, та не враховують погано прогнозовані процеси й явища в динамічних умовах сьогодення й нематеріальні складові [22; 25; 28]. В основу даного дослідження покладені *методи й положення інституційної*

теорії та логіки [18; 31] — система знань, правил, цінностей, ролей (функцій і обов'язків), очікувань, переконань і припущень, які реалізуються суспільством і суспільними інституціями (громадські організації, партії, соціальні рухи, сім'я, різноманітні об'єднання громадян). Інституційна логіка розкриває поведінку суспільних систем і створює умови до взаєморозуміння й співпраці. Вона стає ключовою силою трансформації й розвитку просторових систем, насамперед тих, що регулюються правилами, цінностями, когнітивними припущеннями, а не лише ринковими силами й раціональним вибором. Ця теорія й логіка стають важливими для просторової організації суспільства в умовах динамічних змін і поганої прогнозованості, формують організаційні поля зв'язків і відносин.

Інституційна логіка описує світогляд як спосіб розуміння речей, сукупність переконань, акцентується на проблематиці й методах поведінки та процесах [19]. Вона передбачає врахування й розкриття феномену метафізичного (антидіалектичного, ідеалістичного, умоглядного, малозрозумілого) як відхилення, зміну, а також неофіційні, неформальні, спонтанні, стихійні, неорганізовані, нестандартні й нетрадиційні процеси та явища. Феномен інституційного отримує зростаючий вплив (прямий і опосередкований) у просторовому плануванні й урбаністиці, організації та розвитку міст і їх систем як діяльність неформальних груп, просторова нестабільність, неформальна урбанізація, неформальні поселення на периферіях мегаурбаністичних утворень, дестабілізація, деформації та інші стихійні (фальшиві, неорганізовані й нестандартні) процеси й явища [5; 23]. Відповідно, в сьогоденних умовах доцільно поглиблено аналізувати й враховувати в обґрунтуванні рішень процеси і явища, що пов'язані феноменом інституційного.

Здійснюючи спостереження й дослідження, прагнемо зрозуміти компоненти інституційного, які забезпечують результат, інтерпретуємо цей контекст для обґрунтування й прийняття рішення, намагаємось пояснити взаємодії елементів. Такий аналіз надає сутнісні знання й інформацію для обґрунтування просторової політики на різних ієрархічних рівнях у різноманітних контекстах. Методи для збору даних: а) інтерв'ю з соціальними службовцями, аналіз реакції соціуму на виступи авторів по телебаченню, радіо; б) аналіз документів, що стосуються різних складових просторової політики (стратегій, містобудівних документів тощо); в) огляд місцевих публікацій. Аналізуються соціальні практики, які кодують поведінку та впорядковують погляди щодо просторових процесів і явищ.

Аналіз досліджень порушеної проблематики згруповані навколо: 1) геополітичних теорій, парадигм і концепцій; 2) стратегічного планування; 3) просторової організації й розвитку великих територіальних систем, а також урбаністичної сфери.

1) Україна знаходиться в центрі геополітичних процесів, глобалізаційних «зсувів» і викликів (голод, конфлікти і війна, зміна клімату, забруднення довкілля й води, дефіцит енергії). Наша держава викликає зацікавлення з боку глобальних структур (конспірологічних, фінансових, аналітичних центрів і корпорацій) своїми ресурсами (насамперед земельними), інтелектуальним потенціалом та ринком збуту. Зростає зацікавлення науковців світового рівня до проблематики України, зокрема стосовно: війни, відбудови та фінансування розвитку; ідеології норм і партнерства; взаємозв'язку між розвитком, природним середовищем і нерівністю (зрушення в критичних проблемах і можливості позитивних змін) [13; 27]. Спостерігається поступова втрата суб'єктності та оволодіння її простором з допомогою механізмів зовнішнього управління й впливу [1]. Важливими для пошуку моделі просторового майбутнього України є: теорія В. Вернадського [6]; Й. Шумпетер вважає «рушійною силою» розвитку території винаходи, знання й інновації, які змінюють структуру господарки та наповнюють її новим змістом [29], Дж. Джекобс вказує на важливість виміру «людина» та соціальну різноманітність як джерело інновацій і розвитку, підкреслюючи складність міста та зв'язків форм і процесів у ньому [4]. Отже, поява понять соціальний і людський капітал, інноваційність і креативність у просторовому розвитку систем *змінює траєкторію діяльності й руху людства від ресурсозалежної до інноваційної*.

2) *Проблематика стратегічного планування* розвитку територіальних систем різного ієрархічного рівня (як дослідження, так і практика розробки Стратегій) в останнє десятиліття досягла в Україні значного розмаху. У липні 2021 р. Рада національної безпеки і оборони схвалила Стратегію зовнішньої політичної діяльності України [8], де найвищим пріоритетом зовнішньої політики держави визнано політико-дипломатичну протидію російській агресії, а стратегічна мета — набуття Україною членства в ЄС та НАТО. У січні 2015 р. було схвалено Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», яка в рамках чотирьох векторів руху (розвитку, безпеки, відповідальності та гордості) передбачала реалізацію 62 реформ і програм розвитку держави [12]. У 2016 р. затверджено громадський проект «Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні» для розвитку сильного й конкурентоспроможного сектора малого й середнього підприємництва [11], де окреслено шість стратегічних напрямів розвитку: створення сприятливого середовища для розвитку, покращення доступу до фінансування, спрощення податкового адміністрування, популяризація підприємницької культури та навчання підприємницьким навичкам, сприяння інтернаціоналізації, підсилення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу діяльності.

В науці і практиці стратегічного планування України зберігається ресурсно-директивний характер. Відсутня ефективна науково обґрунтована методологія стратегічного планування розвитку територіальних систем. Не ведеться моніторинг і оцінка ефективності реалізації розроблених документів.

3) У дослідженнях, пов'язаних з просторовою проблематикою, у т.ч. розвитку урбанізованих систем, міста трактуються як гіперскладні системи, що включають політичну, економічну, соціально-культурну складову, навколишнє середовище тощо [2; 7; 10]. У містах загострюються проблеми мобільності, доступності, критичної інфраструктури, безпеки, відпочинку, житла, санітарії – у цілому основних вимог життєстійкості.

Пропонуються нові ідеї й рекомендації, зокрема «розумного міста», дослідження «збоїв і помилок» в урбанізованих системах [16]. Більшість проектів «розумного» міста або розробляється на ідеалізованій схемі, або плануються й реалізуються в конкуренції з іншими міськими ідеями й планами [26]. Так, у Південній Кореї держава розглядає розумне місто як новий промисловий сектор, який підтвердить свою ефективність у важкій та електронній промисловості [30]. У Китаї розумне місто можна розуміти в контексті державної технології спостереження, а також зростання ролі міст, розвитку нерухомості та будівельної галузі [24]. В Англії, де традиція громадянської участі в плануванні міст значно сильніша порівняно з багатьма іншими успішними країнами, розумне місто розглядається як метод спільного управління та не обов'язково передбачає інтенсивне застосування передових технологій [15]. У США компанії цієї галузі зайняли провідні позиції в економіці, але відчувають насичення на своєму традиційному ринку. Високотехнологічні фірми бачать розумне місто як нову сферу бізнесу та беруть на себе лідерство в таких проектах [17].

Розуміння такого контексту досліджень допоможе нам здійснювати пошук національної ідеї та моделі просторової політики для України. Проекти та процеси можуть призвести до зсувів, змін і збоїв у існуючих траєкторіях, посилити існуючу нерівність у політичному, економічному та просторовому плані. Важливо, щоб те, що відбувається, прижилося в тій чи іншій державі. Йдеться не лише про інформаційні й технологічні структури міста, а й про людський вимір. На думку авторів даної публікації, людський вимір просторової політики має включати показники інтелекту (розум, знання, креативність людини) та цінності, а держава – трактуватися як система, в центрі якої містяться знання й цінності [20].

II. Політичні інноваційні та урбаністичні процеси і тренди в просторі України. Без знання макропроцесів не можна зрозуміти процеси на нижчих рівнях. Розглянемо інституційний вимір: 1) політичні й соціально-ідеологічні

процеси й явища; 2) інноваційні тренди; 3) урбаністичні процеси та трансформації. Проаналізуємо їх прояв у просторі держави.

1) *Політичні, соціально-ідеологічні процеси та нові цінності.* Виклики сучасності посилились в Україні російською агресією й повномасштабною війною, що завдає непоправної школи для людини, живої природи, матеріальної субстанції. Застосування зброї, яка використовує хімічну «начинку», зумовлює значні викиди шкідливих речовин на території конфлікту (при попаданні в ґрунт змінюється його склад, родючість і біорізноманіття), руйнування промислових і енергетичних об'єктів, підпали лісів, підривання нафтобаз, забруднення водою, біологічне забруднення внаслідок неналежного захоронення тіл загиблих людей і тварин, завдає екології нашої держави шкоди більшої, ніж аварія на ЧАЕС. Активістами ГО «Екодія» лише за перший місяць повномасштабних воєнних дій було зібрано з відкритих джерел 110 злочинів проти довкілля [9], загалом втрати України від російської агресії, які щодень зростають, наприкінці червня 2022 р. оцінені головою Європейського інвестиційного банку Вернер Хойєром у приблизно 1 трлн євро.

Гострими є також проблеми конфлікту ідеологій і цінностей; протистояння залишків радянської та неоліберальних концепцій, що їх пропонують західні країни [21]. Виділимо окремі з них, зокрема: гроші відділяються від економіки і функціонують як самостійна соціально-політична сила і «цінність»; збільшується розшарування суспільства та знищення середнього класу; зростає популярність лівих ідей та пов'язані з ними соціальні напруження; відбувається протистояння «корпорація – нація» (людина знаходиться під зростаючим впливом нових реалій — зростає безробіття й відстороненість від реальності); посилюється маніпулювання людьми й поява агресивних теорій (формул депопуляції як потреби зменшення населення Землі) тощо.

У державі неефективно функціонують структури й моделі аналізу та прогнозування змін, моніторингу державних і просторових процесів, діяльність субструктур обліку та узгодження процесів тощо.

2) *Інноваційні тренди* включають насамперед динамічний розвиток інформаційних технологій і штучного інтелекту, який намагається сягнути людських емоцій і стати вище людського розуму. Урбаністи й політики вже сьогодні повинні враховувати довгостроковий вплив цих технологій і інновацій на процес міського планування і життєстійкість систем. Зокрема, процеси:

- розвиток інтелектуальних програм, які можуть самовдосконалюватись і саморозмножуватись (нейромережеве програмування);
- поєднання штучного інтелекту з віртуальними валютами;
- робототехніка (дрони), зміна системи торгових мереж та доставки товарів;

- трансгуманізація («доповнення» й «покращення» людини – чіпування, біодобавки, нейропсихологічне програмування);
- зростання віртуальної реальності й зміна способу соціального комунікування;
- пов'язаність нових технологій зі сферою безпеки, шанси і загрози життєбезпеці населення;
- ускладнення відносин і спроможності людини ефективно комунікувати зі штучним інтелектом (загрози патологій і захворювань).

3) *Урбаністично-просторові зміни і тренди.* Нові реалії вносять зміни в урбаністику, розуміння її сутності та завдань – від розуміння урбаністики як благоустрою до сприйняття її як системи просторової організації й інтегрованого розвитку суспільства. В урбаністиці:

- зростає значення відносин (ненаповнених зв'язків) та змінюється характер взаємодій учасників урбаністичних процесів;
- зберігається підхід «нормативно-директивного» планування та проектування, відсутня системність вирішення проблем сучасних міст і територій (функціональність в її ортодоксальному трактуванні може стати гальмом і обмеженням розвитку систем);
- стає загрозливою депопуляція й зміна структури населення, що виводить на чільне місце проблему розвитку урбанізованих систем в умовах депопуляції, глибшого дослідження нематеріальних чинників;
- відбувається втеча від «агресивного» міського соціального життя, в т.ч. посилення явищ субурбанізації;
- зростає розшарування суспільства, яке «розірвало» міста — посилюється їх клаптиковість, виділення анклавів багатства і зон бід, зростає значення впливу маргіналізації й маргіналів на просторові процеси;
- віртуальне витісняє реальне (є сильнішим і привабливішим);
- безпека витісняє приватність і створюються загрози її втрати, тотального контролю соціального життя й діяльності;
- раціональне витісняє гуманітарне (емоційне).

Таким чином, в Україні відбувається:

- 1) підміна понять – правові умови не діють і замінені вимогами доцільності й політкоректності (війна, що не названа війною);
- 2) неконтрольована приватизація – 70% державного майна вже приватизовано, і до приватизації долучаються щораз нові об'єкти, тоді як у передових країнах значно більший відсоток стратегічно важливих об'єктів перебуває у державній власності;
- 3) впроваджується ортодоксальна система ринкових відносин, збережена з часів А.Сміта, яка сьогодні діє малоефективно. Нова світова

реальність (нова енергетика, інформатизація, нові технології і системи логістики) обумовлює нові реалії в Україні – руйнування одних і «перегрів» інших сфер господарювання;

4) кон'юнктурна зміна банківської системи – фінансова система відділяється від економічної сфери, зростає контроль з боку світової фінансової системи, збільшується роль фінансової олігархії в усіх сферах державного життя;

5) криміналізація державного апарату й збільшення тіньової економіки, злиття криміналу з державними й силовими структурами;

6) руйнування гуманітарного права, світова й вітчизняна гуманітарна сфера перебувають у передкризовому стані, посилюються сепаратистські тенденції, страх перед мігрантами тощо;

7) зниження інтелектуального потенціалу та якості освіти населення, руйнуються наукові центри й дослідницькі установи;

8) в інноваційності українці зберігають значний потенціал (масовість і елемент геніальності) — ситуація в державі «утримується» завдяки творчому потенціалу, підприємливості, унікальності й цінностям народу;

9) стратегічне планування не має конкретики, часто ця діяльність скерована на прикриття помилок і корупції — розроблені сотні стратегічних документів (зазвичай декларативних), проте відсутній моніторинг їх реалізації та оцінка ефективності.

III. Моделі, методи та вимоги моделювання розвитку просторових систем. Моделювання просторового майбутнього такого складного організму, як держава, доцільно проводити різнорідними командами й групами: а) фахівців з моделювання, вчених та міждисциплінарних експертів; б) політиків та людей із державних установ і управлінців (особи, котрі приймають рішення); в) соціальних спільнот, у т.ч. неурядових організацій, і навіть маргіналізованих груп; г) підприємців, інвесторів та інших зацікавлених сторін. Кожна з цих груп має своє бачення та пропонує власну візію й ідеї майбутнього країни, її просторової організації й розвитку. Для досягнення «точності» й консенсусу є потреба: синтезувати підходи та побудувати інтегральну схему, яка орієнтуватиметься на очікуваний результат, креативність і консенсус.

Виділимо *моделі й методи, окремі положення*, які можна використати для обґрунтування рішень на основі інституційного підходу:

1) розрахункові детерміновані моделі, які використовуються за наявності однієї чи сукупності аналітичних залежностей, а також повної визначеності умов і зовнішніх чинників;

2) оптимізаційні моделі (одно- й багатовимірні оптимізація, лінійне програмування), які скеровані на встановлення значень керованих змінних, а

величина оптимізаційного критерію є найближчою до цілі з усіх можливих рішень у заданій області змінних;

3) динамічні моделі – для обґрунтування рішень у багатоетапних процесах та прогнозування розвитку систем;

4) імовірнісне моделювання й методи – для зниження величини ризиків та врахування впливу випадкових чинників;

5) багатокритеріальні моделі – для вирішення задач, які вимагають врахування декількох цілей, використання методів багатовимірної й часткової оптимізації у виборі рішень (колективних рішень, «розумового штурму»).

Стосовно інституційного підходу в моделюванні розвитку великих територіальних систем (держави) виділимо наступні *вимоги*:

- системність підходу і розуміння того, що проблеми, умови й ресурси тісно пов'язані й взаємообумовлені. Системний підхід і системне мислення є вимогою розуміння загальної проблематики, формування цілісності «картини» проблем і задач, прогнозування еволюції та окреслення шляхів просторового розвитку систем;

- трактування держави як системи – процесу (динамічної), а не лише як системи – об'єкту (статичної). Постає вимога перенесення акценту на процеси в державі при дослідженні, реорганізації та моделюванні розвитку її простору;

- поглибленого аналізу місця системи в надсистемі, врахування глобальних явищ і викликів сьогодення, зокрема, енергетичних криз, війн, загроз і безпеки держави й соціуму;

- дослідження нових сил і ресурсів розвитку (включно з зовнішнім оточенням держави), що має будуватись комулятивно – від аналізу окремих секторів (факторів), їх взаємодій і поєднань, з обов'язковим «виходом» на комплексну оцінку стану національного простору;

- в умовах динамізації процесів і явищ, що охопили всі сфери життєдіяльності соціуму, зростає вимога дослідження системної динаміки, моделювання еволюції та прогнозування розвитку систем;

- проблемна орієнтованість – причинно-наслідковий аналіз проблем (їх виникнення, розвитку, взаємопов'язаності) та оцінка сучасного стану;

- адаптивності моделювання, яке стає найважливішою вимогою для невизначеності умов й недетермінованості задач сьогодення, які слід вирішувати;

- моніторингу та визначення «місця» втручань для внесення змін, аналізу циклів і зворотних зв'язків;

- партисипативності моделювання – обґрунтувати структурно-логічну схему участі населення та партисипативні алгоритми;

- дослідження й моделювання зв'язків і відносин, що поділені на: лінійні, кругові, циклічні, біфуркаційні; прямі та зворотні; активні й пасивні; керовані й некеровані.

Процеси і явища, що відбуваються в Україні, настільки невизначені, а задачі – складні й недетерміновані, що досягнути й формалізувати їх до вимог імітаційного моделювання нереально. Спроба привести таке моделювання «під комп'ютер» виглядає дискусійною — майбутнє має визначатись «вручну», й особлива роль повинна належати розробникам (особам, котрі обговорюють і приймають рішення), їх знанням і досвіду. Виділяється вимога точності й ефективності моделі як міри відповідності об'єкту моделювання, здатності прогнозувати поведінку та впливати на прийняті рішення.

Виділимо неузгодженості й парадокси, які виникають при моделюванні:

- велика кількість залучених до моделювання людей не гарантує високої якості результату – їх варто використати на початковому етапі (можливо, у формі конференції) для виявлення ідей і пропозицій, а також для формування соціального консенсусу – люди сприймають цей процес як пошук компромісів, якому вони сприяли як учасники розробки. Сам документ має бути персоналізованим і мати авторство;

- більш наповнена інформацією модель, яка гіпотетично точніше прогнозує поведінку та майбутнє системи, ще не означає, що вона має вищі шанси бути прийнятою до реалізації;

- точніша модель не означає ефективніша й не завжди служить прийняттю обґрунтованих рішень (кількість інформації є важливою, але не вирішальною в моделі). Важливими є ідеї, знання й креативність розробників.

Як показує практика, модель не є кінцевим директивним і статичним результатом — важливо моніторити й осмислювати те, що відбувається при реалізації моделі, та адаптувати модель під нові просторові ситуації.

IV. Модель просторової політики України включає такі аспекти: А) обґрунтування національної ідеї; Б) окреслення ключових положень моделі; В) обґрунтування принципів і макрохарактеристик майбутнього України, її просторової реорганізації й розвитку.

А. Національна ідея включає цінності, знання та суспільне благо, які виділені нами як фундаментальні категорії розвитку України та її простору.

1. В основу національної ідеї просторової політики України покладено напрацювання відомого американського вченого Т. Парсонса, який визначає *цінності як найвищий принцип*, який виробляє будь-яка соціальна система для збереження своєї єдності й цілісності, забезпечення саморегуляції й консенсусу як у різних підсистемах, так і в системі в цілому [14].

Національна ідея має базуватися на ідеї *розумної держави, пріоритеті нових знань*, які визначають першість інновацій і новітніх технологій. Концепція розумних систем є складовою інституційного підходу до розвитку суспільних систем. Інтелектуальний капітал та положення розумної держави налаштовує процеси на безперервність, переносить акцент на належне врядування, гармонійний розвиток, соціальну справедливість і сталий розвиток, а відповідно, вони стають основними проблемами й викликами. Особливість ситуації полягає в тому, що в Україні дуже мало проектів розумних соціальних систем обґрунтовуються технологічними корпораціями та науковими спільнотами.

3. *Створення спільних благ* передбачає формування спільної платформи, коли люди різного походження, інтересів, потреб і можливостей мають зійтись на ідеї спільного, мислити в цих категоріях. Тут важливим є поняття генерування спільного для колективної цінності й вигоди. Важливо в розвитку просторових систем закладати механізми саморегенерування спільних благ як загального ресурсу розвитку, здатність системи використовувати кризові явища для продукування інновацій як можливості розвитку. Важливо виявити елементи системи, які можуть регенерувати спільні ресурси, а також встановити критичні пороги (імперативи) спільних благ, контролюючи які вдається запобігти поведінці, що може привести до незворотних втрат і негативних наслідків.

Б. Ключові положення моделі. 1) *Збільшення коефіцієнта гармонійності* — підвищення наукоємності (знань) та інноваційної складової в організації та розвитку просторової системи держави. Такий підхід поширюється на системи різного ієрархічного рівня держави та різні складові їх розвитку. Відповідно, йдеться про побудову множини моделей, які розкривають різні грані просторової реальності. Так, *індекс просторової гармонійності системи* є спорідненим з індексами людського розвитку, але суттєво доповнюється використанням нематеріальних характеристик і цінностей. Це створює нову якісну ситуацію в обґрунтуванні шляхів розвитку держави та її систем.

2) *Збереження власної поведінки та збільшення адаптивних властивостей простору держави.* Згідно з системним мисленням поведінка системи сильно залежить від властивостей структурних елементів і взаємозв'язків. Система може бути звужена, із «всиханням» функцій, зношена, знищена, керована зовнішніми силами, але, незважаючи на ці та інші зміни, вона зберігає власну поведінку. Впровадження адаптивних механізмів є умовою гармонійної просторової реорганізації й розвитку системи.

3) *Збільшення системної динаміки.* Моделювання системної динаміки, прогнозування змін і еволюції системи є ефективною засадою покращення просторової політики системи управління моделями та їх реалізацією.

Прийняття рішень нечасто відбувається у строгій відповідності до результатів моделювання – поведінка осіб, котрі приймають рішення, провокується інколи іншими соціальними механізмами й причинами. Динамізм пов'язується також з організацією переміщень у просторі урбанізованих систем і розкриває суть соціально-масо-енерго-інформаційних процесів, природу переміщення, подій і поведінки систем. Їх вивчення й моделювання супроводжуються аналізом явищ, які відбуваються, з погляду часу (подається у формі функції, де незалежним є час), а також дослідження випадкових подій, які за своєю природою є погано прогнозованими.

Особливості історичного шляху, непередбачуваність, обмеження й неоднозначність інформації, складність причинно-наслідкових пояснень процесів формування простору держави ставить вимогу розробки рішень, які мають відповідати складності, випадковості та рефлексивності явищ і процесів. Виділені авторами ключові положення національної ідеї розбудови держави — цінності, знання та спільне благо, а також обґрунтовані основні положення моделі допомагають розкрити сили, які містяться в основі розвитку, обґрунтувати принципи і макропоказники національної просторової політики.

В. Принципи, основні макропоказники й вимоги майбутнього держави:

- віддалення від «рускаво міра» – монгольської цивілізації, що злегка ретушована візантійською ортодоксальною косметикою (цивілізації, що будується на владі й силі, намагаючись поширити свої цінності застосування сили для підкорення народів, взяття влади та її утримання);

- мислити категоріями традиційних європейських цінностей «істини й діалогу», а не «влади і сили». Росія знищує ці цінності, «монголізувала» візантійство й християнство, що обумовлює деградацію і європейських країн – поширення фальшивих цінностей, заборони називати зло злом. Слово втратило вагу, а договори значення. Європа втрачає істинні цінності й зникає як християнська спільнота країн;

- відродження народів Міжмор'я разом із країнами Прибалтики для захисту й розвитку європейських цінностей. У цій системі важлива роль належить простору та просторовій організації України;

- навчитися жити в правді – називати речі своїми іменами, не підмінювати понять і не змінювати сенси. Сенсом життєдіяльності людини не можуть бути примітивні поняття й цінності комфорту і доходу — на цій основі постають з часом цивілізаційні руїни та зростають патологічні суспільні явища. Людина повинна підняти вище розумом, емоціями та духовністю;

- Україні потрібні не косметичні зміни зовнішніх ознак, а глибинні й структурні реформи. Вона має перемогти мілітарно, але й утвердитись духовно – усвідомити своє месійне покликання. Народ, який протягом століть

протистоїть «монгольській цивілізації» в її потворних формах, має відчутти своє месійне покликання та перемогти в духовному вимірі.

Ці положення окреслюють конкретні рішення майбутнього держави і її простору та накладають свої вимоги на всі структурні елементи країни, зокрема: гібридизації *соціальної інфраструктури* між суб'єктами громадянського суспільства, ринку й державними суб'єктами як основи «розумної держави»; збільшення уваги до питань соціальної рівності та станових поділів; уникнення конфліктів навколо особливого статусу окремих територій держави й узгодження національних і місцевих траєкторій розвитку; формування інтегрованих платформ, які відкривають нові форми партисипативного врядування, що орієнтовані на громаду й нові системи управління. Концептуалізація «розумності» запроваджує нову логіку з трансформуючим впливом на інституційні концепції (практики управління, ринки, демократію, життєдіяльність). На концептуальному й конкретному практичному рівнях ця нова (інституційна) логіка замінить існуючу (програми, реформи управління), перекомпонує її відповідно до положень нових цінностей розумної держави та спільного блага. Таким чином створиться інституційний процес, який об'єднає універсалізуючу сутність держави.

Сьогодні Україна обрала неолібералізм, для якого вважається пріоритетним обмін, а не виробництво. Визначний норвезький економіст Ерік Райнерт, говорячи про шлях України, зазначає, що «...не можна відкидати набутки минулого» [3]. Україні варто і надалі розвивати наукомісткий виробничий сектор, дорожити людськими ресурсами, не допустити відтік фахівців, навіть якщо виробництво в якомусь періоді буде маловигідним. Серед пріоритетів України – відбудова свого внутрішнього ринку, який дасть бізнесу можливість інвестувати в економіку. Дуже важливо досягти синергії між сільським господарством та іншими сферами діяльності — чим з більшою доданою вартістю буде господарський продукт, тим краще країна буде захищена.

У цілому просторове майбутнє України визначає об'єктивний набір діючих чинників (політичних, природно-ландшафтних, економічних, соціальних, релігійно-світоглядних та ін.), а також вимоги безпечності, ефективності, комфортності, екологічності, естетичності. Обґрунтовані концептуальні положення (ідеї, принципи й макрохарактеристики) дозволяють запропонувати конкретні практичні пропозиції: резервування територій для потреб розвитку; розбудови транспортної мережі як ієрархічної системи; відновлення і розвитку інженерної інфраструктури та об'єктів життєзабезпечення; розміщення нових об'єктів у складеній просторовій структурі держави; збереження природного комплексу й історичного середовища тощо.

Висновки

1. Геополітичні процеси останніх десятиліть вказують на тенденцію до об'єднання, інтеграції та інклюзії простору на різних рівнях, пошуку форм соціальної згуртованості, формування об'єднаної держави, зменшення регіональної нерівності, глобальної динамізації розвитку та підвищення конкурентоспроможності. Кризи й ідеї неоліберальної глобалізації сприяють об'єднанню простору, але посилюють і негативні тенденції, зокрема, просторового дисбалансу, який намагаються подолати збільшенням просторової зв'язності, міжрегіональної й глобальної згуртованості та просторової справедливості.

2. Україна бачиться в майбутньому в об'єднанні європейських країн. Відповідно, очікуються системні політичні, соціально-економічні зміни і просторові трансформації з наголосом на інноваційні й інституційні рішення. Особлива роль тут відведена інституційним процесам, просторовій реорганізації національної системи в нових геополітичних реаліях. Інституційний підхід розкриває потенціал моделювання та творчої перебудови сьогодення, значущих і обґрунтованих змін у просторі держави та нарощування можливостей для її розвитку.

3. Моделювання є ефективним інструментом генерування знань та діалогу, дозволяє синтезувати перспективи спільного розуміння, існуючих структурних обмежень та колективну уяву альтернативних майбутніх можливостей. Обґрунтовані окремі положення національної ідеї, які базуються на цінностях, знаннях і спільних благах, а також ключові положення моделі просторової організації і розвитку держави — збільшення індексу гармонійності, адаптивних властивостей простору держави та системної динаміки; принципи й макрохарактеристики майбутнього України, її просторової реорганізації й розвитку.

Використана література:

1. Габрель М.М. Диференційна урбаністика як концепція відновлення, реорганізації та розвитку життєстійкості простору України / М.М. Габрель, М.М. Габрель // Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. зб. – 2022. – Вип. 81. – С. 70–92. <https://library.knuba.edu.ua/books/zbirniki/02/2022/202281.pdf>

2. Габрель М.М. Просторова організація містобудівних систем / М.М. Габрель. – К.: Видавничий дім А.С.С, 2004. – 400 с.

3. Готуючись до відновлення, Україна має перепланувати свою економіку, – економіст Райнерт // Espresso Global. – 2022. – 20 грудня. <https://global.espresso.tv/preparing-for-recovery-ukraine-should-re-plan-its-economy-economist-reinert>

4. Джейкобс Дж. Смерть і життя великих американських міст: пер. з англ. / Дж. Джейкобс; пер.: І.Савюк, М.Шевцова. – К.: Кінекшенс, 2021. – 477 с.
5. Косьмій М.М. Нематеріальне в архітектурі та просторі міст: моногр. / М.М. Косьмій. – Івано-Франківськ: Вид. Кушнір Г.М., 2022. – 364 с.
6. Ноосферне мислення Вернадського // ZN,UA. – 2013. – Вип. 10. <https://zn.ua/ukr/personalities/noosferne-mislennya-vernadskogo-.html>
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#Text>
7. Плешкановська А.М. Проблеми відновлення міст, зруйнованих в ході військових дій в Україні / А.М. Плешкановська, А.В. Ордова // *Інновації в архітектурі та дизайні*: матеріали І МНПК [25–26 травня 2022 р., м. Київ]. – К.: НАОМА, 2022. – С. 90–91. https://drive.google.com/file/d/1RC4jhisKEsVsHHrR-ZpUgthaX8dHc_GZ/view
8. Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України. Рішення Ради національної безпеки і оборони України; [док. від 30 липня 2021 р.; чинний, № 448/2021]. <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>
9. Свеженцева І. Як війна впливає на довкілля і як можна допомогти його відновлювати / І. Свеженцева // *Суспільне. Новини*. – 2022. – 23 квітня. <https://susplne.media/231917-ak-vijna-vplivae-na-dovkilla-i-ak-mozna-dopomogti-jogo-vidnovlupati-rozprovidae-ekologina/>
10. Сингаївська О.І. Історико-архітектурні аспекти організації міста / О.І. Сингаївська, С.С. Топал // *Сучасні проблеми архітектури і містобудування: наук.-техн. зб.* – К.: КНУБА, 2022. – Вип. 62. – С. 194–202.
11. Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні; [док. 504-2017-р, чинний, від 24.05.2017] // Урядовий портал. – 2017.
12. Україна–2020: Стратегія сталого розвитку; [док. від 12 січня 2015 р. № 5/2015]. ВРУ // Законодавство України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
13. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін / [за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої]. – К.: Фенікс, 2017. – 438 с. http://www.geokiyv.org/pdf/Urban_Ukraine.pdf
14. Bales R.F. Family Socialization and Interaction Process / Robert F. Bales, Talcott Parsons. – Routledge, 1998. – 440 p. https://books.google.com.ua/books?id=jabrAgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=uk&source=gs_ge_summary_r
15. Buck T.N. Competitive urbanism and the limits to smart city innovation: The UK Future Cities initiative / T.N. Buck, A. While // *Urban Studies*. – 2017. – № 54(2). – Pp. 501–519. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0042098015597162>
16. Cardullo P. Smart urbanism and smart citizenship: The neoliberal logic of ‘citizen-focused’ smart cities in Europe / P. Cardullo, R. Kitchin // *Environment and Planning C: Politics and Space*. – 2019. – № 37(5). – P. 813–830.

17. Del-Real C. What do people want in a smart city? Exploring the stakeholders' opinions, priorities and perceived barriers in a medium-sized city in the United States / Del-Real C., Ward C., Sartipi M. // *International Journal of Urban Sciences*. – 2021. – № 27 (1). – Pp. 50–74.
18. Glynn M.A. The Intellectual History of Institutional Theory: Looking Back to Move Forward / M.A. Glynn, T.D'Aunno // *Annals of the Academy of Management*. – 2022. – Vol. 17(1). – Pp. 301–330. <https://doi.org/10.5465/annals.2020.0341>
19. Greenwood R. The multiplicity of institutional logics and the heterogeneity of organizational responses / Greenwood R., Díaz A.M., Li S. X., Lorente J. C. // *Organization Scienc.* – 2010. – № 21. – Pp. 521– 539.
20. Habrel M. Meritocentric model of Spatial Development in Ukraine: updating the General Scheme of Planning of the State Territory / Habrel M., Kosmii M., Habrel M. // *Spatium*. – 2022, June. – № 47. – Pp. 21–31. <https://spatium.rs/index.php/home/article/view/356/215>
21. Khagram S. Restructuring World Politics. Transnational Movements, Networks, and Norms / Khagram S., Riker J.V., Sikkin K. – Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, 2002. – 384 p.
22. Landry Ch. *The Art of City Making* / Charles Landry. — Earthscan, London and Sterling, Virginia, 2006. – 462 p.
23. Lok J. Institutional logics as identity projects / J. Lok // *Academy of Management Journal*. – 2010. – № 53. – Pp. 1305–1335.
24. Ma C. Rise of China's Super Smart Cities / C.Ma, Roger Chung // *#PartnerForEastChina*. – 2023. <https://www.linkedin.com/pulse/rise-chinas-super-smart-cities-clare->
25. Meadows D. Groping in the dark. The first decade of global modelling / Meadows D., Richardson J., Bruckmann G. – New-Jork: Wiley, 1982. – 223 p. http://wtf.tw/ref/meadows_1982.pdf
26. Park J. Evolution of the smart city: Three extensions to governance, sustainability, and decent urbanisation from an ICT-based urban solution / J. Park, S. Yoo // *International Journal of Urban Sciences*. – 2022. – Pp. 1–19.
27. Parra N.G. Assessing the true cost of war: the conflict in eastern Ukraine (2014–2019) / Parra N.G., Onder H., Artyuk E. // *CEPR*. – 2022. <https://cepr.org/voxeu/columns/estimating-true-cost-war-conflict-eastern-ukraine-2014-2019>
28. Schaltegger S. Business Models for Sustainability: Origins, Present Research, and Future Avenues / Schaltegger S., Hansen E.G., Lüdeke-Freund F. // *Organization & Environment*. – 2016. – № 29 (1). – Pp. 3–10. <https://doi.org/10.1177/1086026615599806>
29. Schumpeter J.A. Economic development theory. Capitalism, Socialism and Democracy / J.A. Schumpeter. – London and New York: George Allen & Unwin (Publishers) Ltd, 1976. https://eet.pixel-online.org/files/etranslation/original/Schumpeter,_Capitalism,_Socialism_and_Democracy.pdf

30. Shin H.B. Envisioned by the state: Entrepreneurial urbanism and the making of Songdo City, South Korea / H.B. Shin. – [in:] *Mega-urbanization in the global south: Fast cities and new urban utopias of the postcolonial state* / A. Datta, A. Shaban (eds.) – New York: Routledge, 2017. – Pp. 83–100.

31. Thornton P.H. The Institutional logics Perspective: A new approach to culture, Structure, and Process / Thornton P.H., Ocasio W., Lounsbury M. // *Dans M@n@gement*. – 2012. – Vol. 5 (15). – Pp. 583–595. <https://www.cairn.info/revue-management-2012-5-page-583.htm>

Professor **Mykola Habrel**,
Lviv Polytechnic National University,
PhD **Mykhailo Habrel**,
University of University of King Danylo, Ivano-Frankivsk

INSTITUTIONAL APPROACH IN MODELING SPATIAL POLICY OF UKRAINE

The article substantiates the requirements and principles of modeling, proposes a model and conceptual foundations of spatial reorganization and development of Ukraine. The research is based on the methods and provisions of institutional theory and logic — a socially recognized system of knowledge, rules, values, roles (functions and responsibilities), expectations, beliefs and assumptions that are implemented by society and social institutions (public organizations, parties, social movements, family, various associations of citizens). This theory and logic become important for the spatial organization of society in conditions of dynamic changes and poor predictability, form connections and relationships. For modern conditions of Ukraine, processes and phenomena are so uncertain, and the tasks are not deterministic, that it is unrealistic to comprehend and formalize them to the requirements of simulation modeling.

According to the authors, the spatial future of Ukraine is determined by an objective set of factors — political, natural-landscape, economic, social, religious-worldview, etc., and the requirements of safety, efficiency, comfort, environmental friendliness, aesthetics. Ukraine sees itself in the future in the union of European countries. Accordingly, systemic political, socio-economic changes and spatial transformations with an emphasis on innovative and institutional solutions are expected. A special role is assigned here to institutional systems and spatial reorganization of the national system.

Separate provisions of the national idea, which are based on values, knowledge and common goods, as well as key provisions of the model of spatial development of the state — increasing the index of harmony, adaptive properties and systemic dynamics of the state's space — are substantiated. Proposed principles and macro

characteristics of the future of Ukraine, its spatial reorganization and development. The institutional approach in the modeling of Ukraine's spatial policy reveals the potential of modeling for creative reconstruction, changes in the state's space, and increasing opportunities for its development.

The conceptual provisions of the spatial development of Ukraine (ideas, principles and macro-characteristics) make it possible to propose specific practical proposals: reservation of territories for urban development needs; development of the transport network as a hierarchical system; restoration and development of engineering infrastructure and life support facilities; placement of new objects in the complex spatial structure of the state; preservation of the natural complex and historical environment, etc.

Keywords: values; idea; idealistic approach; spatial policy; institutional logic; intelligent and spiritual state.

REFERENCES

1. Habrel, M.M., & Habrel, M.M. (2022). Differential urbanism as a concept of restoration, reorganization and development of resilience of the space of Ukraine. *Urban Planning and Territorial Planning*, 81, 70–92. <https://library.knuba.edu.ua/books/zbirniki/02/2022/202281.pdf> {in Ukrainian}
2. Habrel, M.M. (2004). *Spatial organization of urban planning systems*. Kyiv: A.C.C {in Ukrainian}.
3. Espresso Global (2022). In preparation for recovery, Ukraine must redevelop its economy, says economist Reinert. Retrieved from <https://global.espresso.tv/preparing-for-recovery-ukraine-should-re-plan-its-economy-economist-reinert> {in Ukrainian}
4. Jacobs, J. (2021). *Edgar Hoover Death and life of major American cities* (I. Savyuk, M. Shevtsova). Kyiv: Kinekshens. {in Ukrainian}.
5. Kosmii, M.M. (2022). *Intangible in architecture and space of cities*. Ivano-Frankivsk: view. Kushnir G.M. {in Ukrainian}.
6. Vernadsky's Noospheric thinking. (2013). *ZN,UA*, 10. Retrieved from <https://zn.ua/ukr/personalities/noosferne-mislennya-vernadskogo-.html> {in Ukrainian}.
7. Pleshkanovskaya, A.M., & Ordova, A.V. (2022). Problems of restoration of cities destroyed during hostilities in Ukraine. *Innovations in Architecture and Design: Materials I MNPC* (pp. 90–91). Kyiv: NAOMA. Retrieved from https://drive.google.com/file/d/1RC4jhisKEsVsSHrR-ZpUgthaX8dHc_GZ/view {in Ukrainian}.
8. Law of Ukraine On the Strategy of Foreign Policy of Ukraine. Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine activity from July 30 2021No. 448/2021. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017> {in Ukrainian}.

9. Svezhentseva, I. (2022). How war affects the environment and how it can be helped to restore it. Public. News. Retrieved from <https://suspilne.media/231917-ak-vijna-vplivae-na-dovkilla-i-ak-mozna-dopomogti-jogo-vidnovluvati-rozpovidae-ekologina/> {in Ukrainian}.
10. Synhayivska, O.I., & Topal, S.S. (2022). Historical and architectural aspects of the organization of the city. *Modern problems of architecture and urban planning*, 62, 194–202.
11. Law of Ukraine Strategy for the development of small and medium-sized businesses in Ukraine activity from May 24 2017 № 504-2017-p. Government portal. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#Text> {in Ukrainian}.
12. Law of Ukraine Ukraine-2020: Sustainable Development Strategy activity from January 12 2015 № 5/ 2015. VRU. Legislation of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> {in Ukrainian}.
13. Mezentsev, K., Oliynyk, I, & Mezentseva, N. (Eds.). (2017) *Urban Ukraine: at the epicenter of spatial changes*. Kyiv: Phoenix. Retrieved from http://www.geokyiv.org/pdf/Urban_Ukraine.pdf {in Ukrainian}.
14. Bales, R.F., & Parsons, T. (1998). *Family Socialization and Interaction Process* Routledge, Retrieved from https://books.google.com.ua/books?id=jabrAgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=uk&source=gbs_ge_summary_r {in English}.
15. Buck, T.N., & While, A. (2017). Competitive urbanism and the limits to smart city innovation: The UK Future Cities initiative. *Urban Studies*, 54(2), 501–519. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0042098015597162> {in English}.
16. Cardullo, P., & Kitchin, R. (2019) Smart urbanism and smart citizenship: The neoliberal logic of ‘citizen-focused’ smart cities in Europe. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 37(5), 813–830. {in English}.
17. Del-Real, C., Ward, C., & Sartipi, M. (2021). What do people want in a smart city? Exploring the stakeholders’ opinions, priorities and perceived barriers in a medium-sized city in the United States. *International Journal of Urban Sciences*, 27 (1), 50–74. {in English}.
18. Glynn, M.A., & D'Aunno, T. (2022). The Intellectual History of Institutional Theory: Looking Back to Move Forward. *Annals of the Academy of Management*, 17(1), 301–330. Retrieved from <https://doi.org/10.5465/annals.2020.0341> {in English}.
19. Greenwood, R., Díaz, A.M., Li, S. X., & Lorente, J.C. (2010). The multiplicity of institutional logics and the heterogeneity of organizational responses. *Organization Scienc*, 21, 521–539. {in English}.
20. Habrel, M., Kosmii, M., & Habrel, M. (2022). Meritocentric model of Spatial Development in Ukraine: updating the General Scheme of Planning of the State Territory.

- Spatium, 47, 21–31. Retrieved from <https://spatium.rs/index.php/home/article/view/356/215> {in English}.
21. Khagram, S., Riker, J.V., & Sikkin, K. (2002). *Restructuring World Politics. Transnational Movements, Networks, and Norms*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, {in English}.
22. Landry, Ch. (2006). *The Art of City Making*. Virginia: Earthscan, London and Sterling. {in English}.
23. Lok, J. (2010). Institutional logics as identity projects. *Academy of Management Journal*, 53, 1305–1335. {in English}.
24. Ma, C., & Chung, R. (2023). *Rise of China's Super Smart Cities. #PartnerForEastChina*. Retrieved from <https://www.linkedin.com/pulse/rise-chinas-super-smart-cities-clare-> {in English}.
25. Meadows, D., Richardson, J., & Bruckmann, G. (1982). *Groping in the dark. The first decade of global modelling*. New-Jork: Wiley. Retrieved from http://wtf.tw/ref/meadows_1982.pdf {in English}.
26. Park, J., & Yoo, S. (2022). Evolution of the smart city: Three extensions to governance, sustainability, and decent urbanisation from an ICT-based urban solution. *International Journal of Urban Sciences*, 1–19. {in English}.
27. Parra, N.G., Onder, H., & Artyuk, E. (2022). Assessing the true cost of war: the conflict in eastern Ukraine (2014–2019) CEPR. Retrieved from <https://cepr.org/voxeu/columns/estimating-true-cost-war-conflict-eastern-ukraine-2014-2019> {in English}.
28. Schaltegger, S., Hansen, E.G., & Lüdeke-Freund, F. (2016). Business Models for Sustainability: Origins, Present Research, and Future Avenues. *Organization & Environment*, 29 (1), 3–10. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/1086026615599806> {in English}.
29. Schumpeter, J.A. (1976). *Economic development theory. Capitalism, Socialism and Democracy*. London and New York: George Allen & Unwin (Publishers) Ltd. Retrieved from https://eet.pixel-online.org/files/etranslation/original/Schumpeter,_Capitalism,_Socialism_and_Democracy.pdf {in English}.
30. Shin, H.B. (2017). Envisioned by the state: Entrepreneurial urbanism and the making of Songdo City, South Korea (pp. 83–100). [in:] *Mega-urbanization in the global south: Fast cities and new urban utopias of the postcolonial state* (Datta, A., & Shaban, A. (Eds.)). New York: Routledge. {in English}.
31. Thornton, P.H., Ocasio, W., & Lounsbury, M. (2012). The Institutional logics Perspective: A new approach to culture, Structure, and Process. *Dans M@n@gement*, 5 (15), 583–595. Retrieved from <https://www.cairn.info/revue-management-2012-5-page-583.htm> {in English}.